

פרק ג': העלות הכלכלית של תאונות עבודה ומחלות מקצוע וההשקעה בבטיחות בישראל

תאונות עבודה ומחלות מקצוע גורמות לנזק כלכלי לנפגע, לארגון שבו אירעה התאונה ולמשק כולו. העובד מפוצה, בדרך כלל, על הנזקים הנגרמים לו, אם כי הפיצוי לא מכסה תמיד את מלוא הנזקים. לארגון בו מתרחשת התאונה נגרמים בדרך כלל נזקים בגינה, אך רק חלק מהעלות של תאונות עבודה לארגון מכוסה על-ידי חברות הביטוח. הוצאות רבות אינן מבוטחות בארגון, כגון: אובדן שעות עבודה של עובדים אחרים פרט לנפגע; הוצאות הנובעות ממציות מחליף והדרכתו; נזקים ישירים נוספים הנובעים מפגיעה בציוד, במיתקנים ובתהליך העבודה התקין בארגון, ועוד. העלות למשק ברמה הלאומית - כוללת את הוצאות הטיפול הרפואיים ושיקום הנפגעים, הפיצויים הניתנים לנפגע בגין אבדן כושר השתכרות והנזקים הנגרמים עקב ירידה בכושר הייצור ופגיעה בפרייון ובתפוקה של המשק הלאומי. באופן עקיף, עלות תאונות העבודה למשק פוגעת ביעילותו ובכושר התחרות של המשק מול יצרנים מתחרים מארצות שבהן רמת הבטיחות גבוהה יותר.

עלויות ישירות ועקיפות של תאונות עבודה

העלות ה"ישירה" של תאונות כוללת את עלותו של הטיפול הרפואי בנפגע ואת הפיצויים והתגמולים הניתנים לנפגע או למשפחתו בגין הפסד ההשתכרות. עלות ישירה זו היא רק "קצה הקרחון" של כלל העלויות הנגרמות עקב תאונות עבודה. מחקרים שנערכו בארצות שונות הראו כי היחס בין העלויות הישירות (טיפול רפואי ופיצוי על אבדן השתכרות לנפגע), לעלויות האחרות (הנקראות עלויות "עקיפות") הנגרמות עקב תאונות הוא בין 1:3 ל-1:10. כלומר: העלויות העקיפות, שאינן נמדדות בדרך כלל, גבוהות פי 3 עד פי 10 מהעלויות הישירות של התאונות. המחקר הרציני ביותר בתחום (Bird & Germain, 1986) המבוסס על ניתוח של 1,753,498 תביעות בגין תאונות עבודה בארה"ב, קובע כי **העלויות העקיפות גבוהות, לכל הפחות, פי 5 מהעלויות הישירות של תאונות עבודה**. חישוב דומה נערך בבריטניה (על ידי HSE) בשנת 2000. שם התקבל כי היחס בין העלות הישירה לעקיפה הוא 1:8 לכל הפחות.

ניתן לחשב את עלות תאונות העבודה בישראל ברמה הממלכתית, וברמת הארגון בהתאם ליחס שנמצא בין עלויות ישירות לעקיפות.

עלויות בגין פגיעות בעבודה למשק הישראלי

- את כלל העלויות למשק בישראל ניתן לחשב ב-2 אופנים שונים:
- כאחוז מהתל"ג, לפי יחס ידוע שנמצא בארצות אחרות במערב.
- חישוב לפי סך ההוצאות הישירות לפיצוי, ריפוי ושיקום נפגעים, בתוספת העלויות העקיפות בגין תאונות עבודה.

חישוב על-פי התל"ג

במחקרים שנעשו באנגליה ובארה"ב נמצא כי העלות הכוללת הממוצעת של פגיעות בעבודה במדינות אלה היא כ-2.5% מהתל"ג: המוסד האמריקני לבטיחות (NIOSH) קובע כי תאונות עבודה ומחלות מקצוע גרמו לנזק השקול ל-3% בקירוב מהתוצר הלאומי הגולמי של ארצות הברית. בשנת 1992 קבע ארגון HSE בבריטניה כי הנזק בגין תאונות עבודה לכלכלת בריטניה הוא 2%-3% מהתל"ג. שיעור התאונות בישראל דומה לשיעור התאונות בארה"ב, וגבוה בהרבה משיעור התאונות בבריטניה.

בהנחה כי גם בישראל מהוות עלויות של תאונות עבודה 2.5% מהתוצר הלאומי הגולמי (תל"ג), ובהתחשב בעובדה שבשנות האלפיים עומד התל"ג בישראל על סדר גודל של 106 מיליארד דולר לשנה, הרי שהנוק הנגרם מדי שנה למשק הישראלי הוא בסדר גודל של 2.65 מיליארד דולר (נכון לשנת 2002).

חישוב על-פי ההוצאות הישירות והעקיפות בגין תאונות עבודה

חישוב אלטרנטיבי (ראו שורץ, 2002) מבוסס על תשלומי הביטוח הלאומי בגין נפגעי תאונות עבודה (עלויות "יישירות"), והעמסת העלויות העקיפות, לפי היחס הידוע ממחקרים שנערכו בנושא ושהוצגו לעיל. בשנת 2002 שילם ענף נפגעי עבודה של המוסד לביטוח לאומי כ-2.578 מיליארד ש"ח בגין תאונות עבודה כמוצג בלוח ג-1.

לוח ג-1: תשלומי גמלאות נפגעי עבודה לפי סוג גמלה בשנת 2002

| סוג הגמלה | אלפי ש"ח | אחוז |
|---------------|-----------|-------|
| דמי פגיעה | 369,880 | 14.3 |
| גמלאות נכות | 1,580,110 | 61.3 |
| גמלאות תלויים | 281,190 | 11.0 |
| הוצאות ריפוי | 320,750 | 12.4 |
| שיקום | 26,610 | 1.0 |
| סה"כ | 2,578,540 | 100.0 |

* מחירי שנת 2002

לפי היחס הנמוך ביותר שהתקבל במחקרים, כלומר: יחס של 3:1 בין ההוצאות הישירות והעקיפות (כאשר ההוצאות הישירות כוללות רק את התשלומים לנפגע, ריפוי ושיקומו) - מגיעה העלות הכוללת למשק לכ-10.312 מיליארד ש"ח - כ-2.3 מיליארד דולר - בדומה לסכום אליו הגענו בחישוב עלות התאונות על פי התל"ג. העובדה שסכום זה מתקבל באופן בלתי תלוי, כתוצאה מ-2 שיטות חישוב שונות, מצביעה על מהימנותו.

העלות הכוללת של תאונות עבודה למשק הישראלי

היא 2.3 מיליארד דולר לשנה